

УДК 78.03:323.15(477.51)

Олена Кавунник
(Ніжин)

МУЗИЧНА ТВОРЧИСТЬ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН НІЖИНА В КОНТЕКСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ УКРАЇНА – СВІТ

У статті розглянуто музичну творчість етнічних меншин сучасного Ніжина, а саме грецької, польської, єврейської, асирійської громад, у контексті розвитку форм полікультурного діалогу як чинника органічного співжиття в єдиному геополітичному й соціокультурному просторі міста, України, світу.

Ключові слова: етнічні меншини, національні громади, Ніжин, музична творчість, полікультурний діалог.

В статье рассмотрено музыкальное творчество этнических меньшинств современного Нежина, а именно греческой, польской, еврейской, ассирийской общин, в контексте развития форм поликультурного диалога как фактора органического сосуществования в едином геополитическом и социокультурном пространстве города, Украины, мира.

Ключевые слова: этнические меньшинства, национальные общины, Нежин, музыкальное творчество, поликультурный диалог.

The article considers the musical creativity of modern Nizhyn ethnic minorities, namely, the Greek, Polish, Jewish, and Assyrian communities, in the context of progress of the multicultural dialogue forms as a factor of integral living together in common geopolitical and socio-cultural space of town, Ukraine, and the world around.

Keywords: ethnic minorities, national communities, Nizhyn, musical creativity, multicultural dialogue.

Співіснування музичних традицій різних етнічних меншин є одним із важливих чинників неповторності сучасного Ніжина. Висвітлення питань етномистецького розвитку національних меншин (далі – громад) у контексті віддзеркалення історичного буття Ніжина, відомого далеко за межами України своїм поліетнічним середовищем, важливе для мистецького сьогодення міста, його майбутніх поколінь. Дослідження форм музичної творчості етнічних громад Ніжина є актуальним і зумовлене прагненням ствердити співжиття української та інонаціональних громад в єдиному геополітичному й соціокультурному ландшафті міста, що актуалізує процес їх включення у спільний рух творчості заради духовного збагачення народів, взаєморозуміння між ними.

Об'єктом дослідження в статті став етномистецький розвиток грецької, польської, єврейської, асирійської громад Ніжина, які привернули увагу соціально-суспільною згуртованістю, зміцненою ними впродовж ХХ – початку ХХІ ст. активною позицією щодо залучення музичної культури міста до міжнаціонального культурного діалогу.

Метою статті є показ форм музичної творчості етнічних громад міста в контексті сучасного полікультурного діалогу.

Джерелознавчу базу становлять праці наукового, науково-популярного, довідкового характеру, збірники статей, періодика міста різних років. Так, праці викладачів Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя (І. П. Костенко, Г. В. Самойленко, О. Г. Самойленко, О. В. Ростовська), архіваріуса В. І. Симоненка ніжинської філії Чернігівського державного обласного архіву, співробітниці ніжинського краєзнавчого музею ім. Ф. Спаського Т. О. Діденко, директора Музею рідкісної книги ім. Г. Васильківського протоієрея О. С. Морозова – створили цілісну картину суспільно-соціального життя в Ніжині етнічних громад періоду ХVІІ – початку ХХІ ст. Зокрема, упродовж 2000–2013 років за участю науковців-істориків, філологів, мистецтвознавців у співпраці з представниками грецького товариства ім. Зосимів, польської грома-

ди «Астер» Ніжина була видана серія книг: «Греки в Ніжині», «Поляки в Ніжині», «Євреї в Нежине».

У ході дослідження культурно-мистецького життя національних громад Ніжина доцільно урахувати джерела, властиві історичному краєзнавству: матеріальні, писемні, усні (легенди, місцеві перекази). Саме з ними тісно пов'язаний культурно-освітній розвиток, зокрема, грецької громади. Це – грецькі церкви XVII–XVIII ст.: Святих архангелів Михаїла та Гавриїла, Всіх Святих, Святих рівноапостольних Костянтина та Олени; корпуси Александрійського грецького училища. Це писемні джерела: давні грецькі рукописи, архівні документи (акти, витяги з протоколів засідань освітянських педагогічних нарад, листи), друковані матеріали (протоколи засідань, доповідні записки), які зберігаються в ніжинському Музеї рідкісної книги при НДУ ім. М. Гоголя. До зразків усних джерел належить, зокрема, легенда про Святителя Михаїла Грецького, яку описав протоієрей А. Хойнацький. Чимало цікавих прикладів про вплив діячів грецького братства на культурно-мистецьке життя Ніжина наводить відомий науковець з Греції, доктор історії та теології університетів у містах Яніна і Салоніки (Греція) Христос Ласкарідіс.

З історії питання поширеною є цитата одного з перших дослідників історії Ніжина, етнографа О. Шафонського: «Ніжин є одне з усіх малоросійських міст, в якому, крім природних малоросіян, живуть різні народи, як-от: греки волохи, болгари, хрещені турки, перси, німці» [5, с. 67]. У різні часи з різних причин приїзд до «малоросійського» Ніжина представників інших етносів сприяв розвитку соціокультурної панорами міста, яке стало для їх родин другою Батьківщиною.

Так, історично давньою, що мала 200-літнє існування до XIX ст., у Ніжині вважається *грецька громада*. Її представники сприяли розвитку церковного будівництва, форм релігійного життя (відправа богослужінь, поширення церковних піснеспівів), які мали в грецьких храмах особливе значення для городян. Етнограф Є. Спаська писала про свято Пасхи, коли «баби, підіткнувши спідниці, швидко йшли до “греків” [до церкви Всіх Святих. – О. К.], бо в цю ніч з часів глибокої старовини відбувається особлива служба “Освячення мира”».

У діючих храмах Ніжина, на утримання яких греки «витрачали великі кошти», звучав сакральний спів. Зокрема, володимирський генерал-губернатор князь І. М. Долгоруков у докладних описах своїх мандрівок у 1810 та 1817 роках писав: «Яка чистота та охайність! Усі панікадила були запалені свічками та лампадами. Ченці служать благоговійно та пристойно. На крилосі по одному дячку, співають, не поспішаючи та без метушні. Біля них стоять у два ряди школярі Грецького училища, деякі з них читають псалми та навчаються грецьким співам».

Про існування у грецьких церквах Ніжина стародавніх духовних піснеспівів, віднайдених на початку 1990-х років у підвалі Всехсвятської церкви, писав О. Морозов, зберігаючи фотографії їх сторінок як дорогоцінну реліквію, оригінали яких було передано архівному відділу Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. Про вплив грецької громади на розвиток музичного мистецтва Ніжина свідчить «Лист про ніжинських греків». Уміщений 1831 року в журналі «Український альманах», він повідомляв про палікарів – учасників повстання, які виконували в Ніжині вокальну та інструментальну музику. Представлену інформацію подаємо на підставі статті К. Харламповича, надрукованої 1929 року в Ніжині [4, с. 35].

Показовою була культурно-просвітницька й благодійницька діяльність братів Анастасія та Миколи Зосима, які за перебігом обставин життя обрали місцем проживання і праці Ніжин, де й були поховані в Грецькому куточку старого міського кладовища: Анастасій – у 1819 році, Микола – у 1842-му.

Крізь століття збереглася слава про благодійницьку книговидавничу діяльність братів Зосима для бібліотек Франції, Німеччини, Росії, Італії. Почесне місце в експозиції Музею рідкісної книги ім. Г. Васильківського НДУ ім. М. Гоголя займають книги, передані свого часу М. Зосима до грецького училища в Ніжині.

Навіки лишилися в місті величні й прекрасні споруди грецьких церков. Служба в них згодом занепала, чому «сприяла» в добу СРСР і атеїстична радянська політика. Церкви було закрито, а їх приміщення перетворено на склади, шкільні спортивні зали. То були трагічні для стародавнього Ніжина часи. Утім, у 1990-х роках завдяки активній громадській позиції викладачів НДУ ім. М. Гоголя, осібно подружжя Марії та Олександра Астаф'євих, у 1994 році в церкві Всіх Святих, яка нині належить релігійній громаді Кафедрального собору української православної церкви Київського патріархату, було відновлено церковне богослужіння. Обов'язковою складовою богослужінь у ньому став спів церковного хору «Воскресіння», регентом якого від заснування колективу став С. Голуб. Серед учасників хору – викладачі Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, училища культури і мистецтв ім. М. Заньковецької, дитячої музичної школи. Гармонійність і довершеність співацьких голосів, посилені унікальною акустикою храму, розкриваються в духовних творах українських композиторів XVIII–XXI ст. Настоятель церкви о. Сергій надає можливість хоровим колективам міста («Світлич», «Сяйво»), області (хор ім. Д. Бортнянського Чернігівської філармонії, хори з м. Бахмача, смт Корюківки) проводити щорічний обласний фестиваль духовної музики.

У висвітленні проявів етномистецького життя національних громад сучасного Ніжина доречно зазначити активну культуротворчу роботу нащадків ніжинського Товариства греків ім. братів Зосима, кількістю понад 40 членів, яке утворилося в грудні 1999 року на чолі з Л. Приплавко-Милосовою. Показовою в ньому є діяльність дитячого хореографічного колективу «Зосимки», учасники якого виконують народні грецькі танці й пісні на концертах і фестивалях, виступи вокалістів, демонстрація кіно-відеофільмів.

Особливу культурно-мистецьку сторінку в житті Ніжина становить *польська громада*. Її наявність у місті історично зумовлена перебуванням частини українських земель у складі Речі Посполитої. Польська національна меншина формувалася протягом кількох століть. Дослідженню цієї теми сприяли науково-практичні конференції в Ніжині, у Києві було відкрито польську бібліотеку ім. Адама Міцкевича. Важливе місце посіла книга «Поляки Ніжина», у двох частинах якої містяться важливі матеріали з історії і сьогодення поляків міста, з-поміж яких представлені визначні постаті музичного життя Ніжина другої половини XIX – початку XX ст., як-от: С. Вільконський, В. Вільконська, Ф. Стравинський, Б. Вержиківський – талановитий композитор, диригент, піаніст, який на початку XX ст. захопився справою популяризації в провінційному Ніжині «великого німого». Так, 1907 року він відкрив перший кінотеатр, де сам виконував функцію тапера, супроводжуючи кінокадри дотепним і виразним музичним супроводом. У власній музичній бібліотеці Б. Вержиківського нараховувалося понад три тисячі нотних видань, серед яких – збірки оркестрових партитур, що свідчило про значну ерудицію музиканта, який організував симфонічний оркестр – окрасу музичних вечорів і концертів міста. Оркестр виконував твори російських (М. Глінка), зарубіжних (Л. ван Бетховен, В. А. Моцарт, А. Дворжак) композиторів. Проте надзвичайне захоплення у слухачів викликали твори українських композиторів: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемівського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка. «Успіх був великим, показували вистави ще десятки разів» [3, с. 131].

З Ніжином були пов'язані роки дитинства Федора Гнатовича Стравинського – видатного оперного співака Росії, батька композитора Ігоря Стравинського. Народжений 1843 року в польській шляхетській родині, Федір у 1855–1861 роках навчався в Ніжинському юридичному ліцеї, виписка зі свідоцтва якого свідчила, що: «поведення был отличного и в преподаваемых предметах показал успехи» [2, с. 57].

Важливу культуротворчу роль у розвитку музичного життя Ніжина зіграв С. Вільконський – видатний віолончеліст, викладач Чернігівської музичної школи, згодом – професор Київської консерваторії. Дитинство музиканта проходило в Ніжині, до якого в подальші роки він залюбки приїжджав для участі в музичних вечорах

Ф. Проценка. З іменем С. Вільконського пов'язаний етап професіоналізації інструментального музичного мистецтва в місті.

Музична творчість польської громади на сучасному етапі представлена діяльністю культурно-просвітницької спілки «Астер», створеної 1 березня 1999 року кількістю в 100 учасників. «Астер» є складовою Спілки поляків України із центром у Києві. Серед її членів є громадяни польського походження, а також усі, хто бажає пізнати мову, історію, культуру Польщі: учні, учителі, лікарі, представники промислових підприємств міста.

Своїм завданням «Астер», як культурно-просвітницька громадська організація, ставить зміцнення дружби між нашими народами, сприяння розвитку самодіяльної творчості, організації відпочинку ніжинських дітей у Польщі, співробітництву з органами масової інформації у висвітленні роботи польської громади.

Упродовж років «Астер» співпрацює в культурно-мистецькій сфері з викладачами та студентами НДУ ім. М. Гоголя, котрі беруть активну участь у проведенні цікавих тематично зорієнтованих вечорів, мистецьких зустрічей, концертів польської музики, літератури, як-от поетично-музична імпреза «Світ у мені і я в світі», Вечори пам'яті композитора Ф. Шопена, поета А. Міцкевича.

З нагоди святкування у 2004 році п'ятої, а 2014 року – десятої річниці культурно-просвітницької організації «Астер» в актовій залі Університету було проведено урочисті концерти за участю школярів, студентів, музикантів, високоповажних гостей зі Спілки поляків Києва. Звучання польської мови, творів польських композиторів, народні польські танці створили сприятливу атмосферу. Молодіжний хор «Світич» НДУ ім. М. Гоголя, танцювальні колективи Училища ім. М. Заньковецької, хореографічної школи до свого репертуару включили польську музику, танці: мазурку, полонез, краков'як. Палкими оплесками глядачі зустріли українських учасників стажування в польському місті Любліні: В. Вишневу, вчительку танців дитячого хореографічного ансамблю «Вікторія» школи мистецтв при Училищі ім. М. Заньковецької, та студентку факультету культури і мистецтв Університету Юлію Киян, яка в 2006 році після перемоги (Гран-Прі) на київському Молодіжному конкурсі польської пісні взяла участь у пісенно-поетичному конкурсі у Варшаві та Пшебажі (Польща). Під час традиційних Днів польської культури в Ніжині на концертах виступають викладачі факультету культури і мистецтв Університету: А. Хоменко, Н. Крутько, О. Гроздовська, О. Козієнко, О. Щербініна, учні загальноосвітніх шкіл. Усе це свідчить про розвиток у старовинному Ніжині традицій шанування етномистецьких особливостей представників національних громад міста, можливостей засобами музичного мистецтва, поезії, хореографії сприяти культурному діалогу між мешканцями Ніжина.

Генезис *українсько-єврейських* культурно-мистецьких взаємин у старовинному Ніжині має специфічні прояви. Це діяльність ніжинських євреїв благодійно-подвижницького напрямку, збережена навіть в умовах соціальних утисків, як-от: існування з 1791 року Положення про «межі єврейської осілості»; сплата податків, серед яких «свічковий» за свічки для окремих релігійних свят. Попри численні складності історичної дійсності ніжинські цадики-праведники займались благодійництвом. Подвижницька діяльність ніжинських рабинів на духовній ниві (найбільш відомі з них – Шнеєрсони) тривала впродовж століть. Новий ритуал і богослужіння в литовсько-білоруському регіоні 1780 року запровадив ребе Шнеур Залман, син якого – Любавицький ребе Дов-Бер – 14 років свого життя провів у Ніжині і був похований на ніжинському кладовищі.

У буремні 1917–1918 роки члени іудейської громади Ніжина брали активну участь у господарському житті міста, як-от: будівництво залізничної колії, електростанції, організація культурно-мистецьких акцій. У низці прикладів – діяльність з 1921 року профоб'єднання діячів мистецтв Єврейського культурно-просвітнього товариства, яке сприяло поживленню мистецького життя громади. Зокрема, при місцевому театрі ім. Т. Шевченка поряд з українською та російською було створено єврейську трупу

на чолі з режисером П. Любарським. Відомим далеко за межами Ніжина був музичний магазин Г. Певзнера, у якому, за переказами, М. Заньковецька придбала шести-струнну гітару з фірмовою наліпкою «Г. М. Певзнеръ. Нежин. Депо музыкальных инструментов». Майстер-годинникар Ножницький організував кіносеанси в супроводі оркестру братів Музиканських. Цим прізвиськом мешканці міста нарекли музичну діяльність великої родини Докшицерів, особливе місце в якій мав старший син Тимофій – у майбутньому трубач-віртуоз, «Паганіні на трубі». Він залишив яскравий слід у світовій музичній культурі, сприяв визначенню перспектив розвитку української духової музики другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Концертно-виконавська, науково-педагогічна, публіцистична діяльність Т. Докшицера, його монографії, музично-організаційна координація творчих зусиль із представниками української секції Євсрогільдії трубачів, зокрема у 1998 році, сприяли поширенню інформації про митців України далеко за межами країни.

Етнокультурному відродженню й розвитку єврейської громади сучасного Ніжина сприяли в 1990 році міська світська єврейська організація, та з 2000 року – іудейська релігійна громада, які очолив Марк Ліпкович. На підставі Закону України про повернення культових приміщень общині було надано приміщення, яке має статус синагоги, для проведення служби. Нині головна соціокультурна функція общини полягає у відродженні й розвитку релігійних традицій, вивченні івриту та ідишу. Так, щотижня в синагозі проводять службу «Шабат» – свято суботи, під час якого до заходу сонця читаються молитви. Щороку члени релігійної єврейської общини проводять свята, характеристику яким надав М. Ліпкович:

- 1) Новий рік – Рош-а-шан – з читанням Тори, співами (вересень);
- 2) свято Суккот, під час якого біля приміщення будується спеціальна споруда із тростинним дахом, у якій віруючі моляться, споживають їжу;
- 3) свято Тори, під час якого читають свиток Тори;
- 4) свято Ханука – свято Світла, протягом восьми діб грудня якого читаються молитви;
- 5) свято Пурім, яке відзначають у березні. Це веселе свято, на якому можна трохи сп'яніти. Учасники влаштовують карнавал з переодяганням, співають, танцюють, обмінюються подарунками. У наступні дні члени ніжинської єврейської общини, за свідченням М. Ліпковича, продовжують свято в гостях у Чернігівської єврейської общини;
- 6) свято Песах (єврейська Пасха) завершує великі релігійні свята і проводиться раніше від православної української. Відомо, що під час єврейської Пасхи звучать лише молитви.

Отже, на зламі ХХ–ХХІ ст. діяльність світської й релігійної організацій єврейської меншини Ніжина сприяє розвитку її національних звичаїв, традицій, культури, мови, святкувань, на які щорічно приїжджають студенти – майбутні рабини, релігійні ортодокси Любавичського ребе зі США. На жаль, у єврейській громаді не збереглися зразки релігійних наспівів, що не дає можливості дослідити їхню структуру, особливості інтонаційно-мелодичного звучання. Утім, сучасникам відомі фрейлакси – єврейські пісні емоційно-проникливого характеру – та яскраві, сценічно-виразні єврейські танці, що з успіхом виконують молодіжні хореографічні колективи Ніжина «Ритм», «Вікторія», «Ніжин».

Культуротворча діяльність представників *ассирійської громади* Ніжина проявляється в збереженні споконвічно існуючих національних традицій та особливостей менталітету, як-от: працелюбність, добротність, щиросердість, шанування звичаїв. Одним із прикладів є щорічне проведення (28 липня), за давньою ассирійською легендою, храмового свята «Шара» на честь православного князя Володимира. Задokumentував його програму Вільям Тамразович Арвахі – представник достойної ассирійської династії, почесний геолог України, керівник Ніжинської нафтогазорозв'дувальної експедиції, номінант обласного конкурсу «Благодійник року – 2008»

ім. меценатів Тарновських. Саме він уже третє десятиліття поспіль зберігає започатковану в 1920 році його батьком, Тамразом Арвахі, традицію проведення свята.

З метою поширення знань про свій народ 2009 року В. Арвахі видав історико-документальний нарис «Ассирія» – своєрідний екскурс у минуле держави Ассирія та матеріали про сьогодення ассирійців Ніжина [1, с. 43]. Так, у нарисі названо імена ассирійців-учасників Другої світової війни, зокрема, Л. Давидова, С. Сархошева, А. Арвахі. Донині ніжинські ассирійці зберігають урядову телеграму від Й. Сталіна і К. Жукова з подякою за надану матеріальну допомогу у виготовленні зброї для Радянської армії [1, с. 39]. Автор повідомляє про перші з 1917 року родини ассирійців, яких на сьогодні в місті вже шістдесят кількістю близько 150 осіб. Це керівники установ, інженери, робітники державних і приватних підприємств, ремісники, учителі загальноосвітніх шкіл і шкіл музично-естетичного виховання, поміж яких Світлана Бежанова, яка плідно працювала вчителькою по класу фортепіано ніжинських музичної і школи мистецтв, викладач музично-театральної режисури в Училищі культури і мистецтв ім. М. Заньковецької Пилип Мамович.

Ніжинські родини ассирійців щорічно зустрічаються під час Храму на вулиці Леніна, місці їх компактного проживання. До них приєднуються родичі з Франції, Іраку, США, міст Росії (Москва, Брянськ, Курськ, Ростов, Армавір, Єкатеринбург). Атмосфера радості від зустрічей сприяє можливості спілкування, обміну думками, що відбуваються протягом доби. Під час щедрого застілля звучить музика в запису та наживо. Народні ассирійські пісні виконуються в супроводі барабана, зурни. Гості танцюють швидкий танок «Шейхани» за участю всіх бажуючих (навіть до 100 осіб); повільний «Хид'я» у формі хороводу; танок рук «Рикди іда», у якому чоловіки утворюють дует із жінками. Учасники Храму 2009 року в подарунок отримали від В. Арвахі книгу «Ассирія».

Навіть при певній адаптації до культури і традицій корінного етносу – українців, що проявляється у знанні української мови, культури, здобутті освіти, етнічні ассирійці, попри бездержавність, прагнуть зберегти рідну мову, національні музичні, зокрема пісенно-інструментальні традиції. Це стверджує діяльність фолькгрупи «Маднха», що значить «Схід». Її створив 1981 року етнічний ассирієць Аветис Григорович Балаянц (1956 р. н.), випускник музично-педагогічного факультету НДУ ім. М. Гоголя, учитель музики, співак і бізнесмен. На межі ХХ–ХХІ ст. «Маднха» слугувала прикладом збереження національних музичних традицій, стилізованих у сучасному пісенно-естрадному жанрі, як-от:

– використання вокально-інтонаційних прийомів звуковидобування з характерним оспівуванням півтонових та чверть-тонових мелодійних зворотів, відмінних від європейської ладо-функціональної вокалізації;

– домінування контрастних ритмічних пульсацій групи ударних, що супроводжують темброво-обертоніві звучання зурни в інструментальних та вокально-інструментальних композиціях;

– наявність інструментального вступу як важливої ритмічно-композиційної константи, що налаштовує на подальше образно-емоційне звучання переважно лірико-проникливого, щемно-сумного характеру.

У репертуарі групи є автентичні пісні, записані на території сучасного Іраку. Музиканти їх аранжували, записували на CD і дарували родичам-ассирійцям під час численних гастролей до Львова, Ужгорода, Дніпродзержинська, Харкова, Черкас, Сімферополя, Вінниці, Донецька. Про затребуваність фолькгрупи «Маднха» серед глядачів свідчать щорічні запрошення на концерти, інтерв'ю на телеканалах в Іраку. Інтернаціональна співдружність учасників групи – ассирійців Арсенія й Мирослава Сімонович, українця Олександра Савича – красномовний доказ спільних інтересів виконавців, зацікавлених у популяризації музичного фольклору ассирійців.

Толерантність як суттєва ментальна ознака етнічних українців позначилася на гармонізації культурно-мистецьких стосунків із представниками національних громад

Ніжина. Їхнє органічне співіснування у геополітичному просторі міста з українцями – корінним етносом – утворило різнобарвну мистецьку панораму духовно-емоційного розвитку творчих особистостей, умови для прояву таланту кожного.

Кількасотлітній процес суспільно-історичних відносин, сутність яких становили добросусідські й дружні стосунки етносів міста, сприяв виникненню міжнародного культурного діалогу державного, міжнародного європейського й світового рівнів на засадах полікультурного спілкування, співпраці з гілками виконавчої влади міста у сфері соціально-економічних, духовно-культурних, освітянських цінностей. Характерною ознакою стали багаторівневі контакти, двосторонні візити представників міської влади, творчих діячів міжнародних делегацій, зокрема Греції, Польщі, до Ніжина. У низці прикладів – організована 2004 року урядова зустріч із представниками національних громад Чернігівщини, візити міжнародних делегацій Греції (м. Яніна, 2009 р.), Польщі (м. Свидниця, 2008 р.) для зміцнення контактів з греками й поляками, які обрали Ніжин своєю другою Батьківщиною.

Розвитку культурного діалогу 2008 року за підтримки Управління культури і туризму Ніжинської міськради, благодійного фонду «Ніжен» сприяв Перший міжнародний молодіжний фольклорний фестиваль «З народної криниці». До участі в ньому були запрошені фольклорні колективи з України, Польщі, Білорусі. Польський фольклорний ансамбль «Клякосаки» з міста Білостока Підляського воєводства й харківський «Лада» з Академії культури виступили з концертами в Чернігові. Фольклорний ансамбль «Перевесло» з волинського міста Ківерці й фольклорно-етнографічний ансамбль «Речицькі музики» з Білорусі – у Ніжині. Фестиваль засвідчив існування міцних творчих двосторонніх контактів між українськими й білоруськими колективами. Зокрема, фольклорно-етнографічний гурт «Народна криниця» на чолі з О. Синицею у 2006–2007 роках брав участь у міжнародних фольклорних фестивалях у Мінську. У такий спосіб відбувся обмін виконавським досвідом, збагатився концертний репертуар, зміцнилися особисті й творчі контакти між містами України та Білорусі.

Таким чином, суспільно-історичний розвиток Ніжина як сучасного поліетнічного осередка засвідчив, що Ніжин – це одне з міст України, культурно-історичне середовище якого нині сприяє органічному співіснуванню етнічних українців з інонаціональними громадами.

Багатонаціональний склад місцевого населення, зумовлений геополітичним розташуванням Ніжина на перетині важливих торгових шляхів (Росія, Білорусь, Греція, Польща, Туреччина, Болгарія), вплинув на матеріальну культуру, активізував інформаційно-суспільні процеси, створив умови для усунення в поліетнічній громаді міста почуттів національної обмеженості. Органічне співжиття в єдиному геополітичному й соціокультурному просторі міста поряд з українцями росіян, євреїв, греків, поляків, німців, ассирійців, білорусів, чехів, литовців сприяє їх духовному взаємозбагаченню, зміцненню полікультурного діалогу у світовому музично-інформаційному просторі.

На сучасному етапі взаємодія різних етнічних традицій у межах Ніжина допомагає залученню музичної культури цього міста до міжнаціонального культурного діалогу, інтенсивний розвиток якого є характерною рисою теперішнього періоду активної розбудови національної культури й водночас включення України до глобалізаційних процесів на межі ХХ–ХХІ ст.

1. *Арвахи В. Т.* Ассирия : историко-документальный очерк / В. Т. Арвахи. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2009. – 43 с.
2. *Данилов В. В.* Воспоминания о нежинской гимназии конца XIX ст. / В. В. Данилов // Литература и культура Полесья. – Нежин : НГПИ ім. Н. Гоголя, 1990. – Вып. 1.
3. *Самойленко Г. В.* Організатор музичної справи у Ніжині Б. Л. Вержиківський / Г. В. Самойленко // Поляки в Ніжині : зб. статей та матеріалів / відп. ред. Ф. Белінська. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2004. – Вип. 2.

4. Харламович К. В. Нариси з історії грецької колонії в Ніжині XVII–XVIII ст. / К. В. Харламович. – Ніжин, 1929. – 35 с.
5. Шафонский А. Ф. Черниговского наместничества топографическое описание / А. Ф. Шафонский. – К., 1851. – 282 с.

SUMMARY

The coexistence of musical traditions of different ethnic minorities is one of grave cultural factors of modern-day Nizhyn (Chernihiv Region). So, covering the questions of artistic development of ethnic minorities (hereafter – communities) in the context of reflecting the historical life of Nizhyn – a locality known far beyond Ukraine's borders for its multi-ethnicity distinctions, is quite important for the town's artistic present time, as well as its generations to come. The subject of the article is the artistic development of communities, particularly Greek, Polish, Jewish, and Assyrian, at the turn of the century. The object is to show various forms of musical creativity of the town's ethnic communities in the context of modern-day multicultural dialogue.

The sources of information include numerous scientific, educational, and reference works, the collections of essays titled *The Greeks of Nizhyn*; *The Poles of Nizhyn*; *The Jews of Nizhyn*, as well as the town's periodicals from different times. While studying Nizhyn's ethnic communities, it is sensible to take account of all sources characteristic of the historical regional ethnography – tangible, written and verbal.

Historically, long-standing in Nizhyn is the ethnic community of the Greeks, whose members in the XVIIth through early XIXth centuries contributed to church building and growth of worship practices. Currently, the cultural and artistic traditions of the Greek community are continued by the *Society of Zosyma Brothers* (founded in 1999 and numbering 40 participants). The Society being often attended by Nizhyn's artistic groups while holding the meetings, conducts the joint artistic actions where the Greek folk dances (children's dance group *Zosymky*) and songs of a singing group are performed, and films and videofilms are demonstrated.

An interesting cultural and artistic role in Nizhyn's life plays the Polish community whose members (S. Vilkonskyi, V. Vilkonska, F. Stravynskyi, B. Verzhukivskyi) favoured the advance of the XIXth century Nizhyn cinema, theatrical and musical arts. The fellowship *Aster* (100-strong, established in 1999) became their successor having set as their goal the development of modern forms of cultural dialogue including festivals, training courses, Polish language courses, and trips for local children to Poland.

A long-established history can also be retraced in Ukrainian-Jewish cultural and artistic relations in Nizhyn in respect of development of the orchestral (families of Dokshytser brothers) and theatrical (P. Liubarskyi) arts, as well as the religious and secular organizations (M. Lypkovich).

The culture-forming activities of the Assyrian community in Nizhyn is manifested in preserving the primordial national musical traditions of singing (*Madhna* group, A. Balayans), dancing (*Sheyhany*; *Hydya*; *Rykdy Ida*), musical theatre education (S. Bezhanova, P. Mamovich), and celebrating the *Shara* holiday with the Assyrian participants from other parts of Ukraine and the abroad (W. Arvakhi).

Presently, the interaction of diverse ethnic traditions is conducive to involving Nizhyn's musical culture into international cultural dialogue (interchange of delegations with Nizhyn's sister cities – Ioannina (Greece) and Świdnica (Poland), which is important for the improvement of national culture and inclusion of Ukraine in the globalization processes at the turn of the XXth–XXIst centuries.

Keywords: ethnic minorities, national communities, Nizhyn, musical creativity, multicultural dialogue.